

RESTAURATORI ROMÂNI: ARHITECTUL ȘTEFAN BALȘ (1902 – 1994)

FIȘA MONUMENT RESTAURAT

Denumire: Ansamblul Mănăstirii Golia

Localizare: Iași, strada Cuza Vodă nr. 51 județul Iași.

Cod LMI 2015: IS-II-a-A-03852

Scurt istoric

Biserica mănăstirii Golia a fost ridicată de către Vasile Lupu între 1650 – 1652 (pe locul unei biserici mai vechi ctitorită de către boierul Ioan Golâie) și terminată de către fiul său Ștefăniță la 1660, pictura fiind realizată în aceeași perioadă. La 1668 biserica este înconjurată cu ziduri și turnuri de colț, cu ceastă ocazie fiind înglobat și masivul turn clopotniță existent la acea dată pe latura de sud. Ulterior se construiește casa Ion Creangă iar la 1766 se reface fântâna din stânga intrării în stil „baroc constantinopolitan”. La 1838 egumeni greci dispun repictarea bisericii realizată culoare peste culoare fără afectarea programului iconografic.

Mănăstirea Golia este cel mai mare și complet ansamblu conservat în centrul istoric al Iașului, păstrându-și toate elementele constitutive, fără să sufere transformări semnificative în timp. El constituie o sinteză unică între influențele orientale moscovite manifestate în structura spațiului interior, sistemele de boltire (kokoșniki) și turle, sau cele grecești cu pictura de sorginte bizantină, sau cele occidentale care marchează tratarea fațadelor (au fost folosite echipe de meșteri italieni de pe șantierul din Polonia) – după cum remarca Țarul Petru I aflat la Iași în 1711 și care aprecia coexistența în cadrul bisericii Golia a „ trei meșteșuguri: leșesc, grecesc și moschicesc „.

Restaurare

După inițiativele de restaurare nefinalizate din octombrie 1930 (referat al arh. Horia Teodoru) și iulie 1938 (antemăsurătoare-deviz în 20 de puncte a arh. Ștefan Balș), valoarea monumentului și starea destul de gravă în care se afla a determinat Comisiunea Monumentelor Istorice să decidă restaurarea ansamblului în anul 1939 (după multe amânări sau reparații ne semnificative, datorate lipsei de fonduri) însărcinând cu aceasta pe arh. Ștefan Balș, răspunzător din partea Serviciului Tehnic fiind numit arh. Horia Teodoru. Activitatea celor doi arhitecți pe șantierul de restaurare de la ansamblul mănăstirii Golia s-a întreprins pe tot parcursul lucrărilor, din anul 1930 și până în 1947.

Cutremurul din noiembrie 1940 care a adus grave prejudicii în special bisericii, a condus la accelerarea operațiunilor în așa fel încât chiar dacă era plin război, perioada 1941- 1942 marcând o perioadă de stagnare, în 1943 au demarat lucrările de restaurare care s-au încheiat în anul 1948. În anul 1943, an cu cele mai importante realizări pe șantierul de restaurare al ansamblului mănăstirii Golia, arh. Ștefan Balș a întocmit un nou deviz care cuprindea lucrările necesare consolidării și restaurării monumentului (arhiva INP) și care avea o valoare de 2 800 000 lei. Acest deviz cuprindea și cantitățile de materiale care nu fuseseră prevăzute în devizul inițial (blocurile de piatră care după desfacere s-au dovedit a fi crăpate, etc.). În arhiva INP se găsesc și numeroase dispoziții de șantier și referate asupra situației lucrărilor care probează intensa activitate desfășurată pe șantier în acel an 1943.

Cu toate dificultățile datorate perioadei dramatice a războiului (în anul 1944 parte a zidului de incintă a fost bombardat) după o perioadă de stagnare în anul 1944 lucrările au fost reluate în martie 1946, finalizate și recepționate în 1948. Biserica a fost re sfințită la 29 decembrie 1947. Procesul verbal de recepție din 4 martie 1948 semnat de către arh. Ștefan Balș și aflat în arhiva CMI menționează realizarea următoarelor lucrări:

La biserică:

- Consolidarea arcadei dintre altar și naos cu această ocazie fiind extrasă pictura de pe această zonă – tiranți metalici în naos și pronaos și grindă din beton armat pentru descărcare peste arcul mare.
- Consolidarea turlei naosului prin realizarea unui schelet cu stâlpi și două centuri.
- Montarea unui tirant în grosimea arcului mare dintre naos și camera mormintelor.
- Înlocuirea unor blocuri de piatră puternic degradate de la toate fațadele.
- Spălarea și restaurarea picturii de la turla naosului.
- Restaurarea soclului folosindu-se mortar de ciment, var și praf de piatră care au preluat vechea profilatură, folosirea cimentului dovedindu-se mai târziu neadecvată.
- Rostuirea blocurilor de piatră de la fațade cu același tip de mortar, lucrare ce s-a dovedit neadecvată.
- Trotuar din dale de piatră în jurul bisericii, puse pe un pat de beton la cca. 60-80cm de zidul bisericii.
- Completarea și curățarea pardoselii din dale de marmură din interiorul bisericii.

La turnul de intrare:

- Țeseri ale fisurilor.

- Înlocuirea pietrelor distruse la corpul turnului și la cornișă.
- Montarea olanelor la cornișă.

La zidurile incintei și turnurile de colț:

- Refacerea zidăriei în zonele distruse.
- Pe latura de nord, subzidire cu împingerea zidului pentru a fi adus la verticală după tăierea în prealabil a zidului în tronsoane de cca. 10m fiecare.
- Subzidiri la contraforturile exterioare de pe latura de vest.
- Revizuirea și înlocuirea la învelitoare de olane pe toate laturile.
- Refacere învelitoare de olane la toate turnurile de colț.
- Rostuire cu mortar de var-ciment la ziduri și turnuri de colț, folosirea cimentului la această lucrare dovedindu-se mai târziu neadecvată.

La casa Ion Creangă:

- Restaurarea coloanelor de piatră de la pridvor.
- Refacerea ancadramentului de piatră al intrării.

Cișmeaua

- La cișmea nu au fost realizate lucrări deși a existat intenția.

Viața monahală a fost restabilită la Mănăstirea Golia în 1992, realizându-se lucrări mai întâi la Casa Egumenească și turnurile de colț iar apoi au fost făcute reparații la întreg ansamblul.

Începând cu anul 2005 au fost întreprinse lucrări de proiectare (INMI) și execuție complexe în vederea reabilitării și punerii în valoare a valorosului ansamblu al Mănăstirii Golia.

Bibliografie – pentru restaurarea Balș.

Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice/ BMI

Arhiva DMI fond CMI dos. nr. 2044 – 2045.

Autor: arh. Corneliu Constantin